

การวิเคราะห์ปรัชญาสังคมในพระวินัยปิฎก

AN ANALYSIS OF SOCIAL PHILOSOPHY IN THE VINAYA TIPITAKA

พระอ๋อน มหิทธิโก (ระหุง)¹,

สุวิน ทองปั้น², พระครูภาวนาโพธิคุณ³,

จรัส ลีกา⁴ และ พระมหาใจสิงห์ สิริธมโม⁵

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2,3,4}

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด⁵

PhraAon Mahitthiko (Rahung)¹,

Suwin Thongpan², Phrakhrubhavanabodhikun³,

Jaras Leeka⁴ and PhramahaJaising Siridhammo⁵

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus, Thailand^{1,2,3,4}

Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus, Thailand⁵

Corresponding Author, Email: Onrahung2012@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพระวินัยปิฎก 2) ศึกษาปรัชญาสังคม 3) วิเคราะห์ปรัชญาสังคมในพระวินัยปิฎกเป็นการวิจัยเชิงเอกสารโดยเก็บการเก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและเอกสารทุติยภูมิวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการพรรณนาตามหลักอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า

1. พระวินัยปิฎก ได้แก่ ข้อห้ามและข้อนุญาตเป็นแนวทางการปฏิบัติของพระสงฆ์ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทในพรรษาที่ 20 มูลเหตุของการบัญญัติพระวินัยมาจากพระสุทินได้เสพเมถุนกับบอดิตถรรพยา สำหรับวัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัยเพื่อความ

* ได้รับบทความ: 14 พฤษภาคม 2563; แก้ไขบทความ: 25 มิถุนายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 28 มิถุนายน 2563

Received: May 14, 2019; Revised: June 25, 2020; Accepted: June 28, 2020

เป็นระเบียบเรียบร้อยดังงามในหมู่คณะสงฆ์เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้เกิดความหลุดพ้นและเพื่อความผาสุกแก่หมู่คณะ

2. ปรัชญาสังคัม ได้แก่ ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคัม ปัญหาสังคัม พฤติกรรมการแสดงออกของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคัม ซึ่งมีนักปรัชญาหลายสำนัก ได้เสนอ แนวคิด ทฤษฎี หลักการปฏิบัติระเบียบ ข้อบังคับ สิทธิหน้าที่ เสรีภาพ เสมอภาค และความยุติธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคัม

3. ปรัชญาสังคัมในพระวินัยปิฎกได้แก่ 1) สิทธิตามพระธรรมวินัย คือ พระภิกษุสงฆ์ผู้บวชตามหลักเกณฑ์ของพระธรรมวินัย ย่อมได้สิทธิในปฏิบัติกิจของพระสงฆ์ 2) หน้าที่ตามพระธรรมวินัยมี 2 อย่าง คือ คั่นถะและวิปัสสนา 3) เสรีภาพตามพระวินัยคือพระสงฆ์มีอิสระในการประพฤติปฏิบัติธรรมเพื่อให้ถึงซึ่งความหลุดพ้นจากทุกข์ 4) เสมอภาคตามพระธรรมวินัย คือ พระสงฆ์มีความเสมอภาคทางศีล มีความเสมอภาคทางความคิดเห็นมีความเสมอภาคในการแบ่งปัน เช่น การรับภจฺจิน 5) ความยุติธรรมตามพระวินัย คือ การตัดสินและการลงโทษโดยใช้หลักพระธรรมวินัยเป็นเกณฑ์ในการตัดสิน

คำสำคัญ: ปรัชญาสังคัม; พระวินัย

Abstract

The aims of this research were: 1) to study the Vinaya Tipitaka; 2) to study the social philosophy; 3) to analyze the social philosophy in the Vinaya Tipitaka. This study was carried out by means of the documentary research to collect the data from primary and secondary sources before being analyzed by the descriptive method based on an inductive reasoning method.

The research results were as follows:

1) The discipline Vinaya Tipitaka is the prohibition and permission, regulations and practices of monks which the Buddha first regulated in the twelfth year of his Buddhahood. The root cause for regulating the disciplines came from Bhikkhu Sudina, who had taken sexual intercourse with his ex-wife. The purpose of discipline commandments was for a good orderliness

among the Sangha and to be a guideline for liberation and well-being for the Sangha.

2) The social philosophy includes social structure theory, social problems, behavior expression of coexistence of people in society which many philosophers have proposed concepts, theories, practices, regulations, rights, duties, freedom, equality and justice for coexistence in society.

3) The social philosophy in the Vinaya Tipitaka includes: 1) the rights according to the discipline that the monks who are ordained according to the disciplinary rules have the right to perform the monastic activities; 2) there are 2 duties according to dhamma discipline which are kantha and vipassana; 3) freedom according to the discipline means that monks are free to practice dhammas in order to achieve liberation from suffering; 4) equal according to the dharma discipline morality. Equal opinions there is equality in sharing, such as accepting kathina; 5) justice based on the discipline is that judgment and punishment by using the dhamma principles as a basis for judgment.

Keywords: Social Philosophy; Vinaya

บทนำ

สังคมอินเดียสมัยก่อนพุทธกาลประชาชนในอินเดียดำเนินชีวิตด้วยกฎระเบียบของศาสนาพราหมณ์ คือ กฎวรรณะ 4 ที่เป็นกฎระเบียบที่กำหนดหน้าที่ที่บุคคลจะต้องประพฤติปฏิบัติตามมีทั้งข้อห้ามและข้อที่อนุญาตที่บุคคลในวรรณะนั้นๆ ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ผลจากการปฏิบัติตามกฎระเบียบของวรรณะ 4 จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขแต่เป็นเพียงความสุขของผู้ที่มีวรรณะสูงเท่านั้นส่วนผู้ที่มีวรรณะต่ำลงมาจะไม่ได้รับการยอมรับในสังคมหรือไม่สามารถที่จะแสดงความเห็นหรือแสดงออกในทางใดได้ถือเป็นการลิดรอนสิทธิความเป็นมนุษย์ต่อมาพุทธศาสนาได้เกิดขึ้นในท่ามกลางผู้ที่มีความคิดในเรื่องระบบวรรณะและพุทธศาสนาได้ปฏิเสธในระบบวรรณะเพราะมีความเชื่อว่าคนทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันและทุกคนควรได้รับการยอมรับในสังคมนั้นๆ เช่นเดียวกัน เมื่อมีผู้เข้ามาสู่พุทธ

ศาสนาทุกคนมีเสรีภาพเท่าเทียมกันโดยภาวะ มีอุทาหรณ์อันหนึ่ง พระอุบาลี ผู้เลิศในพระวินัย มาจากตระกูลช่างตัดผม เมื่อเข้ามาบวชอยู่ในพุทธศาสนาก็มีภาวะเหมือนกับภิกษุเหล่าอื่น ผู้มาจากตระกูลอื่นที่สูงกว่า (เสฐียร พันธรังสี, 2542 : 149) หลังจากการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ เป็นเวลานานพอสมควรยังไม่ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้น เพื่อเป็นหลักการปฏิบัติของพระภิกษุที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา (พระเทพดิลก, 2543 : 136)

สังคมสงฆ์ในครั้งพุทธกาลในยุคแรกๆ พระพุทธเจ้ายังไม่ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบในการประพฤติปฏิบัติ แต่เมื่อมีผู้ศรัทธามารับบวชในพุทธศาสนามากขึ้นและมีผู้ประพฤติปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องเกิดขึ้นพระพุทธองค์จึงได้ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้น ในการบัญญัติพระวินัยนั้นพระพุทธองค์ได้ทรงอาศัยเหตุที่ไม่ดีที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์แล้วเรียกประชุมสงฆ์เพื่อทรงสอบถามถึงมูลเหตุแห่งความผิดนั้นๆ และทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นตามความผิดเรื่องนั้นๆ โดยพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ 1. ระดับหนัก หมายถึง (1) ปาราชิก ขาดจากความเป็นพระภิกษุเปรียบกับกฎหมายทางบ้านเมือง คือ โทษประหารชีวิต (2) สังฆาติเสส คือ มีโทษรองลงมาจากปาราชิกเปรียบกฎหมายทางบ้านเมือง คือ ที่มีโทษทั้งจำและปรับ 2. ระดับเบา คือ (1) อุลลัจจัย (2) ปาจิตตีย์ (3) ปาฏิเทสนียะ (4) ทุกกฏ (5) ทุพภาสิต อาบัติทั้ง 5 ข้อนี้เป็นอาบัติที่มีโทษเบาเปรียบกับกฎหมายทางบ้านเมือง คือ โทษปรับ พระวินัยที่มีโทษเบาหรือที่เรียกว่า ลหุกาบัติ นับจากที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อเป็นกรอบป้องกันมิให้พระภิกษุกระทำความผิดพระวินัยทำให้สังคมสงฆ์ในครั้งพุทธกาลเกิดความสงบเรียบร้อยในการปฏิบัติตามกิจของสังคมสงฆ์ตลอดมาจน หลังยุคพุทธกาลแม้จะมีเรื่องไม่ดีหรือมีปัญหาเกิดขึ้นในสังคมทั้งของฝ่ายพระภิกษุสงฆ์และทั้งฝ่ายฆราวาส แต่ปัญหาเหล่านั้นก็ถูกแก้ไขให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดีเพราะได้มีพระวินัยเป็นกฎระเบียบของสังคมทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย

นอกจากพระวินัยเป็นกรอบแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ เป็นระเบียบแบบแผนของการดำรงชีพของภิกษุเองแล้ว พระวินัยยังบ่งบอกถึงหน้าที่ของภิกษุในการที่จะช่วยกันรักษาพระศาสนาให้มีความเจริญและให้สิทธิ ให้ความเสมอภาคและเสรีภาพกับทุกคนที่มีความเลื่อมใสในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วมีศรัทธามารับบวชอุปสมบทซึ่งพระองค์ก็ได้รังเกียจว่าจะเป็นคนประเภทไหน มาจากไหนหรืออยู่ในชนชั้นใดของสังคมก็ตาม พระองค์ทรงมีเมตตากับคนทุกคนที่มีความประสงค์จะเข้าศึกษาคำสอนของพระองค์นี้

จึงเป็นสิ่งที่บอกได้ดีว่าพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นมาเป็นแนวทางการปฏิบัติในสมัยพุทธกาลเป็นประโยชน์กับทุกคนเป็นอย่างดี

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำวิจัยเรื่องปรัชญาสังคมในพระวินัยปิฎกเพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักปฏิบัติ ระเบียบ ข้อบังคับทางพระวินัยที่จะนำมาแก้ไขปัญหาสังคมเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งรุนแรงทางสังคมก่อให้เกิดเป็นสังคมสันติสุขต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพระวินัยปิฎกในพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาปรัชญาสังคม
3. เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาสังคมในพระวินัยปิฎก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและเอกสารชั้นทุติยภูมิ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ การศึกษาคัมภีร์พระวินัยปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 1 – 8 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539. ประเด็นประวัติความเป็นมาของพระวินัยมูลเหตุการเกิดขึ้นของพระวินัย ความสำคัญของพระวินัย และประโยชน์ของพระวินัย

2) ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ บทความ งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในประเด็น หลักการ แนวคิด ทฤษฎีของการอยู่ร่วมกันในสังคมสงฆ์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลแบบ 3 เสา ผู้วิจัยได้แบ่งออก ดังนี้ 1) พระไตรปิฎก 2) อรรถกถา, ฎีกา 3) หนังสือวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลมาตรวจสอบทั้ง 3 ข้อ ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบนำมาวิเคราะห์ข้อมูล จัดหมวดหมู่ข้อมูล แยกแยะข้อมูล ในด้านต่างๆ ตามวัตถุประสงค์อย่างเป็นระบบ เปรียบเทียบ

ข้อมูล ลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกัน และการเสนอข้อเท็จจริงที่ได้ด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามหลักการของอุปนัยวิธี (Inductive Method) โดยยึดวัตถุประสงค์เป็นแนวทาง

4. ขั้นตอนในการทำวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการทำวิจัย ดังนี้

1) ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ มีพระไตรปิฎกและเอกสารในชั้นทุติยภูมิ มีหนังสือวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวกับปรัชญาสังคมในการศึกษาข้อมูลจากเอกสารนี้

2) ขั้นตอนที่ 2 การนำข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาแยกแยะจัดหมวดหมู่ตีความ แปลความหมาย แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ใน 5 ประเด็น คือ สิทธิ หน้า ที่ เสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรม

ผลการวิจัย

1. พระวินัยปิฎก พบว่า การบัญญัติพระวินัย ในสมัยนั้นจำนวนภิกษุยังมีไม่มากเป็นสังคมาเล็ก ๆ ยังไม่มีการประพาศติติตังยังไม่มีปัญหาเสื่อมเสียร้ายแรงเกิดขึ้น ภิกษุทั้งหลายต่างดำเนินตามพระพุทธองค์อย่างเคร่งครัดเป็นการประพาศติแบบอริยสงฆ์ ในระหว่างนี้ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์เพื่อเป็นแนวประพาศติปฏิบัติสำหรับภิกษุทั้งหลาย ระหว่างพรรษาที่ 1 ถึงพรรษาที่ 19 พระพุทธเจ้ายังไม่ทรงมีพระพุทธานุญาตที่เป็นโทษหนักจนกระทั่งถึงพรรษาที่ 20 คัมภีร์สมันตปาสาทิการะบุว่า พระพุทธองค์ทรงมีพระพุทธานุญาตปฐมาปาราชิกในพรรษาที่ 20 เพราะพระสุทินผู้เป็นต้นบัญญัติ บวชในพรรษาที่ 12 ของพระพุทธเจ้าและในขณะที่พระสุทินบวชได้ 8 พรรษา ได้เสพเมถุนกับอดีตภรรยาที่ปามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ครั้งนั้นพรรษาที่ 8 ของพระสุทิน ตรงกับพรรษาที่ 20 ของพระพุทธองค์พระพุทธานุญาตปฐมาปาราชิกสิกขาบทที่ห้ามภิกษุเสพเมถุนว่า “ภิกษุใดเสพเมถุนธรรมภิกษุนั้นเป็นปาราชิกหาสงวาสมิได้” นับเป็นครั้งแรกและทรงบัญญัติเรื่อยมาทุกครั้งที่เกิดเหตุการณ์ไม่พึงงามขึ้นในหมู่คณะสงฆ์ เมื่อมีพระพุทธานุญาตสิกขาบทแล้วจึงได้มีอาณัติปาติโมกข์เกิดขึ้นขั้นตอนการบัญญัติ พระวินัย พระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติเป็นสิกขาบทแต่ละครั้งมีขั้นตอนดังนี้

- 1) เมื่อเกิดเรื่องมีฆ้องขึ้นภายในคณะสงฆ์พระพุทธเจ้าตรัสสั่งให้ประชุมสงฆ์
- 2) ตรัสถามภิกษุผู้ก่อเหตุให้ทุลรับแล้ว

- 3) ทรงชี้โทษแห่งการประพาศิเช่นนั้น
- 4) ทรงชี้โทษแห่งการล่วงละเมิด
- 5) ตรัสอานิสงส์แห่งความสำรวมระวัง
- 6) ทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นห้ามมิให้ภิกษุทำอย่างนั้นอีกต่อไป (วัน สุวรรณพงษ์, 2558 : 14)

พระวินัยให้ความเสมอภาคและเสรีภาพกับทุกคนในสังคม สังคมพุทธกาลเป็นสังคมที่มีระบบวรรณะจากความเชื่อดั้งเดิมของคนในสมัยนั้น ซึ่งในระบบวรรณะได้แบ่งออกอย่างชัดเจนถึงการทำหน้าที่ของแต่ละชั้นทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในด้านต่างๆ พระพุทธองค์ทรงจัดตั้งสังคมสงฆ์ขึ้นเพื่อเป็นทางออกของสังคมหลักที่ไม่เกื้อกูลกับกระบวนการพัฒนาคนหรือการมีความเท่าเทียมกันในสังคม เพราะพระองค์ได้ทรงประกาศความเสมอภาคทางสังคมความเสมอภาคทางปัญญาในการบรรลุธรรม ความเสมอภาคในการมีชีวิตอยู่ของสรรพสัตว์และความเสมอภาคในการรับผลของกรรมทรงเปิดโอกาสให้แก่ชนทุกชั้นวรรณะเข้ามาบวชในพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคมด้วยหลักไตรสิกขาซึ่งทำให้มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของชีวิตสัตว์ทั้งหลายที่มีสิทธิในการดำรงอยู่เช่นเดียวกับมนุษย์ด้วยเมตตาจิต

2. ปรัชญาสังคม พบว่า สังคม คือ ประชาคมหรือสมาคมของปัจเจกบุคคลมารวมกันด้วยความสมัครใจ สังคมนั้นมีหลายระดับ เริ่มจากระดับครอบครัว จนถึงระดับประเทศ และระดับโลก สังคมปรัชญาศึกษาเจตนา ความตั้งใจ เจตจำนงเสรีและความรับผิดชอบ พฤติกรรมของกลุ่มชน สังคมปรัชญาพิจารณาถึงปัญหาทางจริยศาสตร์ เช่น ความรับผิดชอบร่วมกันตลอดจนปัญหาทางอภิปรัชญา การควบคุมสังคม ทฤษฎีการลงโทษ สิทธิหน้าที่ ความเจริญพัฒนาของสังคม เป็นต้น

หน้าที่เป็นสิ่งที่มีความคู่กันกับสิทธิ สิทธิและหน้าที่ของมนุษย์เป็นสิ่งที่มาควบคู่กัน เพราะสิทธิของบุคคลหนึ่ง จะเป็นหน้าที่ของอีกบุคคลหนึ่งนั่นเอง กล่าวคือเมื่อมนุษย์เกิดขึ้นมาเขาย่อมมีสิทธิพื้นฐาน เช่น สิทธิในการมีชีวิต และสิทธิในทรัพย์สิน เป็นต้น สิทธิทั้งสองนี้เป็นสิทธิโดยธรรมชาติและสิทธิทางกฎหมายของมนุษย์

ความเสมอภาคเป็นมโนทัศน์พื้นฐานที่สุดเรื่องหนึ่งไม่ว่าจะกล่าวในมิติทางการเมืองหรือในทางเศรษฐกิจคนทั่วไปมักสับสนคำว่า “เสมอภาค” กับ “เหมือนกัน” (sameness) กล่าวคือ คิดว่าการรับรองความเสมอภาคของมนุษย์เท่ากับการทำให้มนุษย์ทุกคนเท่ากันจน

มักโต้แย้งว่าความเสมอภาคไม่มีทางเป็นไปได้ จึงควรทำความเข้าใจเบื้องต้นว่าหลักการของความเสมอภาคไม่ได้และไม่เคยเรียกร้องให้มนุษย์ทุกคนต้องเหมือนกันหมดเพราะมนุษย์ย่อมแตกต่างกันเป็นธรรมชาติทั้งโดยชาติพันธุ์ รูปร่าง ผิวพรรณ เพศ สภาพบุคลิก ความเชื่อ ศาสนาวัฒนธรรมและอื่นๆ (ความเสมอภาคทางสังคม, จากวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2562)

เสรีภาพ คือ ความมีอิสระในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม ในความมีเสรีภาพต้องไม่ไปกระทบสิทธิของบุคคลอื่นซึ่งมีนักปรัชญาชาวฝรั่งเศสให้ความสนใจเรื่องเสรีภาพ (Freedom) และต่อต้านการจำกัดเสรีภาพที่เป็นอยู่ขณะนั้นในฝรั่งเศสซึ่งได้แก่การจำกัดเสรีภาพในการพูดในเรื่องทางศาสนาในการค้าขายในการเลือกอาชีพการงานและในการคัดค้านต่อต้านการจับกุมอย่างไร้กฎหมายเสรีภาพเป็นสิ่งที่ควบคู่กับเหตุผลซึ่งทำให้เรามองเห็นกฎธรรมชาติที่แท้จริงที่ปกครองทุกมิติของชีวิตคำว่า “เสรีภาพ” หมายถึงอิสรภาพหรือความเป็นตัวของตัวเองและมีความหมายหลายนัยเช่น

1) เสรีภาพหมายถึงสภาพที่บุคคลมีสิทธิที่จะกระทำการใดๆ ตามที่ตนปรารถนาโดยไม่มีอุปสรรคขัดขวาง เช่น เสรีภาพในการพูดและการเขียนเสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในความหมายนี้เป็นเสรีภาพทางการเมืองซึ่งบางทีเรียกว่า “เสรีธรรม” (liberty)

2) เสรีภาพ หมายถึง สภาพที่เป็นอิสระจากสิ่งอื่นไม่พึ่งปรารถนาเช่นเป็นอิสระจากความอึดอัดขัดสน (freedom from want) และเป็นอิสระจากโรคภัยไข้เจ็บ (freedom from disease)

3) เสรีภาพ หมายถึง สภาพที่หลุดพ้นจากอุปสรรคขัดขวางการบรรลุอุดมคติทางศาสนาเช่น พระพุทธศาสนาถือว่าการหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาและความทุกข์ คือ เสรีภาพเรียกว่าวิมุตติหรือการหลุดพ้น (liberation) (ภัทรพร สิริกาญจน, 2556 : 155)

3. วิเคราะห์ปรัชญาสังคมในพระวินัยปิฎก ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ปรัชญาสังคมในพระวินัยปิฎก พบว่า สิทธิตามพระธรรมวินัย คือ สิทธิของพระภิกษุสงฆ์ผู้บวชตามหลักเกณฑ์ของพระธรรมวินัยอย่างสมบูรณ์ เมื่อบวชเรียบร้อยแล้วได้สิทธิในการพัฒนาจิตใจตนเองให้เข้าถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิตได้ แต่ถ้าผิดพระวินัยอย่างรุนแรงย่อมหมดสิทธิในสังคมสงฆ์ตามพระธรรมวินัยทันที แต่ถ้าเป็นโทษระดับรองลงมาสามารถแก้ไขปรับปรุงตนเองตามหลักพระธรรมวินัยให้ตนเองบริสุทธิ์และได้รับสิทธิตามพระธรรมวินัย เช่น มีสิทธิรับภิกษุได้ เป็นต้น

หน้าที่ตามหลักพระธรรมวินัยเป็นสิ่งที่มาควบคู่กันเพราะสิทธิของบุคคลหนึ่ง จะเป็นหน้าที่ของอีกบุคคลหนึ่งนั่นเอง เช่น พระสงฆ์ทำหน้าที่ของตนต่ออุบาสกอุบาสิกา ก็ได้รับสิทธิในการได้รับการสนับสนุนปัจจัย 4 เครื่องดำรงชีพจากอุบาสกอุบาสิกา

เสรีภาพในพระวินัย คือ การประพฤติปฏิบัติเพื่อให้หลุดพ้นจากทุกข์คือกิเลส แต่ก็ให้เสรีภาพในการปฏิบัติ ไม่มีข้อบังคับว่าเมื่อบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์แล้วต้องปฏิบัติให้บรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพานให้ได้สถานเดียว แต่ให้เสรีภาพในการปฏิบัติที่อยู่ภายใต้กรอบของพระวินัยหรือกฎระเบียบของสังคม

สังคมสงฆ์เป็นสังคมแห่งความเสมอภาคกันภายใต้ขอบเขตของพระวินัย เป็นสังคมที่สร้างขึ้นมามาเพื่อทำลายความเลื่อมล้ำกันด้วยระบบบรรณะของสังคมในยุคพราหมณ์ กล่าวคือเมื่อบวชเข้ามาอยู่ในสังคมสงฆ์ภายใต้ขอบเขตของพระวินัยแล้ว ทุกคนมีสิทธิที่จะอยู่ในสังคมเสมอภาคกัน และมีสิทธิออกจากสังคมนี้ได้เท่ากันเมื่อทำผิดร้ายแรงต่อพระวินัย

ความยุติธรรมในพระวินัยจะเห็นได้จากกระบวนการตัดสินพระวินัยของพระพุทธเจ้าคือ เมื่อมีภิกษุทำความผิดเกิดขึ้นพระพุทธองค์ได้ทรงเป็นผู้ไต่สวนว่าภิกษุรูปนั้นทำความผิด แต่เกิดจากพระภิกษุด้วยกันเองรวมทั้งชาวบ้านพากันติเตียน โพนทะนา โจษขานในการทำความผิดของภิกษุ เมื่อความทราบถึงพระพุทธองค์ทรงเรียกมาสอบถามโดยให้ยอมรับเองเมื่อยอมรับแล้วก็ทรงตรัสถึงโทษของการล่วงละเมิดและอานิสงส์ของการรักษาพระวินัยให้บริสุทธิ์ ในการตัดสินพระวินัยของพระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทตามแต่โทษที่ภิกษุได้ล่วงละเมิดและเป็นการป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ขึ้นอีก

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ปรัชญาสังคมในพระวินัยปิฎก เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่น่าสนใจจึงนำประเด็นที่พบเหล่านั้นมาเพื่ออภิปรายผลดังนี้

1. พระวินัย คือ กฎเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติตามหรือข้อห้ามปฏิบัติ ระเบียบ รูปแบบที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้เป็นแบบแผนหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ ดังนั้น พระวินัย คือ กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนที่ให้พระสงฆ์นำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความดีงามในสังคมสงฆ์ ในทุกสังคมย่อมต้องมียุติธรรมในการนำพาสังคมดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม เกิดความสงบสุขนำไปสู่ความเป็นสังคมที่ให้สิทธิ เสรีภาพ พระวินัยยัง

ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของภิกษุที่ต้องปฏิบัติรวมกันเพื่อป้องกันมิให้เกิดการล่วงล้ำในการทำหน้าที่ของตนรวมไปถึงยังให้ความเสมอภาคกับบุคคลทุกชนชั้นวรรณะในการที่เข้ามาเป็นสมาชิกในสังคมสงฆ์ โดยผ่านการอุปสมบทเป็นภิกษุ รวมไปถึงให้สิทธิกับสตรีในสังคมได้อุปสมบทเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเพื่อศึกษาเรียนรู้หลักพระธรรมวินัยเพื่อพัฒนาจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2555 : 7) ที่ได้เขียนไว้ในหนังสือพุทธธรรม ฉบับปรับขยาย สรุปได้ว่า ทั้งสตรีและบุรุษสามารถเข้าถึงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาได้เช่นเดียวกัน เมื่อได้ทรงตั้งภิกษุสังฆะขึ้นแล้วหลังจากเวลาผ่านไประยะหนึ่งแม้ว่าสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมล้าสมัยไม่เอื้อก็ได้ทรงตั้งภิกษุณีสังฆะขึ้น โดยทรงกระทำด้วยความตระหนักพระทัยถึงความยากลำบากและด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะเตรียมการวางรูปแบบให้สภาพชีวิตของนักบวชสตรีนี้ดำรงอยู่ด้วยดีในสังคมสมัยนั้น ในขณะที่โอกาสของสตรีในการศึกษาทางจิตใจได้ถูกศาสนาพระเวทจำกัดแคบเข้ามาจนเหมือนปิดตายไปแล้ว ดังนั้นองค์สำคัญที่สำคัญ คือ พระวินัย ที่ทำให้สังคมสงฆ์มีความประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม

2. พระวินัยในสังคม พบว่า พระวินัยเป็นกฎระเบียบที่เป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมสงฆ์ให้ปฏิบัติอยู่ในกรอบพระธรรมวินัย ในสมัยก่อนพุทธกาลผู้คนต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบทางสังคมของระบบชนชั้นวรรณะ และเป็นการแบ่งแยกระบบวรรณะอย่างรุนแรง คือ วรรณะกษัตริย์ วรรณะพราหมณ์ วรรณะแพศย์ และวรรณะศูทร ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนถูกแบ่งแยกจากความเชื่อของสังคมว่าผู้อยู่ในวรรณะที่สูงกว่าย่อมได้รับสิทธิทางสังคมที่ดีกว่า เช่น มีสิทธิได้ศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น ส่วนผู้ที่อยู่ในวรรณะที่ต่ำสุดไม่ได้รับสิทธิอะไรแม้กระทั่งการศึกษาทำให้เกิดเป็นสังคมแห่งความเหลื่อมล้ำ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และประกาศพระสัทธรรมไปทั่วสังคมชมพูทวีป ได้ยกเลิกกฎเกณฑ์ ความเชื่อทางสังคมเกี่ยวกับระบบวรรณะ โดยทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันมีสิทธิในความเป็นมนุษย์ที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเดียวกันได้ไม่ต้องมีระบบวรรณะมาเป็นเส้นแบ่งทางสังคม ทั้งยังเปิดโอกาสทางสังคมให้กับผู้มีความเลื่อมใสเข้ามาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา แต่การบวชเข้ามาบวชต้องอยู่ในกรอบพระธรรมวินัยต้องได้รับการตรวจสอบสิทธิว่าเป็นผู้ที่สามารถบวชได้ตามพระธรรมวินัยกำหนดหรือไม่ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบสิทธิ คือ พระอุปัชฌาย์ เมื่อคุณสมบัติถูกต้องตามพระธรรมวินัย จึงได้บวชเป็นภิกษุ

เมื่อเข้ามาสู่สังคมสังคมแล้วต้องอยู่ในความดูแลของพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ พระธรรมวินัยได้บัญญัติให้ภิกษุผู้บวชต้องถือนิสสัยเป็นเวลา 5 ปี เพื่อศึกษาเรียนรู้ทั้งในด้านปริยัติและด้านปฏิบัติ เมื่อเข้าไปอยู่ในสังคมในฐานะที่เป็นภิกษุผู้บวชใหม่ต้องปฏิบัติตนให้เรียบร้อยดีงามเพื่อมิให้ไปละเมิดสิทธิ์ของผู้อื่นและหลักการอยู่ร่วมกัน ต้องทำตนมิให้เป็นภาระของผู้ใด ซึ่งสอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่ได้กล่าวไว้ในหนังสือ วิสัยธรรม เพื่อเบิกนำวิสัยทัศน์ สรุปได้ว่า ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนได้พร้อมที่จะรับผิดชอบตนเองไม่ทำตัวให้เป็นปัญหาหรือเป็นภาระแก่หมู่คณะหรือหมู่ญาติด้วยการประพฤติธรรมสำหรับสร้างที่พึ่งแก่ตนเอง (เรียกว่า **นาถกรณธรรม**) 10 ประการ คือ

1. ศील **ประพฤตินิวินัย** คือ ดำเนินชีวิตโดยสุจริตทั้งทางกายทางวาจา มีวินัยและประกอบสัมมาชีพ
2. พาหุสัจจะ **ได้ศึกษาศดับมาก** คือ ศึกษาเล่าเรียนสดับตรับฟังมากอันใดเป็นสายวิชาของตนหรือตนศึกษาศิลปวิทยาใดก็ศึกษาให้ชำรุดมีความเข้าใจกว้างขวางลึกซึ้งรู้ชัดเจนและใช้ได้จริง
3. กัลยาณมิตตตา **รู้จักคบคนดี** คือ มีกัลยาณมิตรรู้จักเลือกเสวนาเข้าหาที่ปรึกษาหรือผู้แนะนำสั่งสอนที่ดีเลือกสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับและถ้อยเยี่ยงอย่างสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดีซึ่งจะทำให้ชีวิตเจริญงอกงาม
4. โสวักขสตา **เป็นคนที่ไม่พูดกันง่าย** คือ ไม่ดื้อรั้นกระด้าง รู้จักรับฟังเหตุผลและข้อเท็จจริงพร้อมที่จะแก้ไขปรับปรุงตน
5. กิงกรณียะสุทักขตา **ชวนช่วยกิจของหมู่** คือ เอาใจใส่ช่วยเหลือธุระและกิจการของชนร่วมหมู่คณะญาติเพื่อนพ้องและของชุมชน รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองหาวิธีดำเนินการที่เหมาะสมทำได้จัดได้ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี
6. ธรรมกามาตา **เป็นผู้ใคร่ธรรม** คือ รักธรรมชอบศึกษาค้นคว้าสอบถามหาความรู้หาความจริง รู้จักพูด รู้จักรับฟัง สร้างความรู้สึกลึกซึ้งสนทนสนมสบายใจชวนให้ผู้อื่นอยากเข้ามาปรึกษาและร่วมสนทนา
7. วิริยารัมภะ **มีความเพียรขยัน** คือ ขยันหมั่นเพียรพยายามหลีกเลี่ยงความชั่วประกอบความดีบากบั่นก้าวหน้าไม่ย่อท้อไม่ละเลยทอดทิ้งธุระหน้าที่

8. สันตภูมิตี **มีสันโตษฐ์พอดิ** คือ ยินดีพึงพอใจแต่ในลาภผล ผลงานและผลสำเร็จต่างๆ ที่ตนสร้างหรือแสวงหามาได้ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของตนเองโดยทางชอบธรรมและไม่มัวเมาเห็นแก่ความสุขทางวัตถุ

9. สติ **มีสติคงมั่น** คือ รู้จักกำหนดจดจำระลึกการที่ทำความดี กิจที่ทำแล้วและที่จะต้องทำต่อไปได้ จะทำอะไรก็รอบคอบรู้จักยับยั้งชั่งใจไม่ผลีผลามไม่เลินเล่อไม่เลื่อนลอยไม่ประมาทไม่ยอมถลำลงในทางผิดพลาดไม่ปล่อยปละละเลยทิ้งโอกาสสำหรับความดีงาม

10. ปัญญา **มีปัญญาเหนืออารมณ์** คือ มีปัญญายังรู้เหตุผล รู้ดีรู้ชั่วคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงรู้จักพิจารณาวินิจฉัยด้วยใจเป็นอิสระทำการต่างๆ ด้วยความคิดและมีวิจารณ์ญาณ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2548 : 35-36)

เมื่อสมาชิกมาอยู่ร่วมกันต้องร่วมกันพัฒนาสังคมของตนเองให้เป็นสังคมที่เป็นแบบอย่างให้กับสังคมรอบนอกได้เห็นเป็นตัวอย่างที่ดีในการอยู่ร่วมกัน และให้ความเคารพในสิทธิของกันและกันมีความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือการงานกันไม่เห็นแก่ตัวมีความชวนชวนในความรู้อาจารย์สั่งสอนปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยและการเข้ามาอยู่ในสังคมที่มีสมาชิกอยู่ด้วยเป็นจำนวนมากนั้นย่อมต้องคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่นเป็นสำคัญเมื่อปฏิบัติได้ดังนั้นแล้วย่อมเป็นผู้มีส่วนร่วมที่ดีของสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

การทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการวิเคราะห์ปรัชญาสังคมในพระวินัยปิฎกมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งทำให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างกันของสังคมปรัชญาที่มีกฎระเบียบหรือกฎกติกา รวมทั้งจุดมุ่งหมายร่วมกันของปัจเจกบุคคลตามแนวคิดของนักปรัชญาต่างๆ และในความเป็นสังคมสงฆ์ ในฐานะปัจเจกชน และในฐานะสังคมที่เหมือนกันคือเป็นสังคมที่เกิดจากการรวมตัวกันของปัจเจกชน แต่ของสังคมปรัชญาทั่วไปประกอบหน่วยสังคมเล็กๆ ที่แตกต่างจากสังคมสงฆ์ สังคมปรัชญาทั่วไป มีกฎหมายและกฎระเบียบเฉพาะของสังคมสังคมสงฆ์ก็มีกฎหมายบ้านเมืองและพระวินัย สังคมปรัชญาทั่วไปมีจุดหมายเพื่อความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และความสงบสุข สังคมสงฆ์มีจุดหมายร่วมกันคือการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมีจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน อันเป็นบรมสุข

2. ข้อเสนอแนะครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรจะวิจัยในลักษณะของการนำเอาหลัก สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรมตามหลักพระวินัยสงฆ์ ไปวิจัยในการพัฒนาสังคมชาวสาบดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาสังคมด้วยหลักสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรมตามหลักพระวินัยสงฆ์
2. ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรมตามหลักพระวินัยสงฆ์
3. ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาการทำงานร่วมกันด้วยหลักสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรมตามหลักพระวินัยสงฆ์
4. ศึกษาเปรียบเทียบหลักการพัฒนาองค์กรกับหลักพระธรรมวินัยเพื่อนำไปสู่การวางแผนนโยบายในการพัฒนาองค์กร

องค์ความรู้ใหม่

1. ทำให้เกิดการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคมที่มีความแตกต่างทางความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมทางสังคมของผู้คนและควรเคารพในสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาคและความยุติธรรมกับผู้คนในสังคมเดียวกันเพื่อก่อให้เกิดสังคมแห่งสันติสุข
2. ทำให้เกิดการยอมรับในความแตกต่างทางสถานะของผู้คนในสังคมโดยมีหลักพระธรรมวินัยเป็นรากฐานนิติธรรมในการจัดระเบียบสังคมสำหรับการอยู่ร่วมกันเพื่อให้เกิดความสามัคคีในสังคม

เอกสารอ้างอิง

- พระเทพดิลก. (2543). พระธรรมวินัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2548). “วิสัยธรรม เพื่อเบิกนำวิสัยทัศน์”. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.
- _____. (2555). “พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย” พิมพ์ครั้งที่ 32, กรุงเทพมหานคร : ผลิตธรรม.

- ภัทรพร สิริกาญจน. (2556). ประโยชน์นิยมในความเรียงว่าด้วยเสรีภาพของจอห์นสจวร์ต มิลล์. *วารสารราชบัณฑิตยสถาน*, 38(2).
- วัน สุวรรณพงษ์. (2558). ศึกษาเปรียบเทียบหลักการพิจารณาการลงโทษผู้กระทำผิดทางวินัยตามพระพุทธรูปและกฎหมายอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสฐียร พันธงสี. (2542). ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2562). ความเสมอภาคทาง. สืบค้นเมื่อ 16 ธันวาคม 2562.
จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>